

Sławomir Kujawa

Uniwersytet Gdański

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9607-2743>

Polityka inwestycyjna wybranych banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB w latach 2019–2021

Streszczenie

Przedmiotem badań opisanych w niniejszym artykule była struktura portfela inwestycyjnego w 28 bankach spółdzielczych zrzeszonych w Spółdzielczej Grupie Bankowej (SGB) w latach 2019–2021. W okresie tym presja wynikowa spowodowana spadkiem przychodów odsetkowych skłoniła banki m.in. do optymalizacji zysków przez dostosowanie składu portfela inwestycyjnego do otaczającej rzeczywistości. W okresie badawczym u 93% analizowanych banków wzrósł apetyt na ryzyko inwestycyjne, w konsekwencji czego znacząco zmieniła się struktura portfela inwestycyjnego. Najważniejszym wnioskiem z badania jest to, że u 18% badanych podmiotów polityka inwestycyjna była realizowana niezgodnie ze statutem banku, co należy rozważyć w kategoriach prawno-regulacyjnych, ale i również etycznych.

Słowa kluczowe: polityka inwestycyjna, portfel inwestycyjny, bank spółdzielczy

Kody klasyfikacji JEL: G11, G15

1. Wprowadzenie

Profesjonalna budowa i zarządzanie portfelem inwestycyjnym nie jest zadaniem łatwym [Newlands, 2016]¹. Trudności w zarządzaniu portfelem inwestycyjnym w 2020 r. przysparzała wysoka zmienność oraz globalna niepewność wywołana pandemią koronawirusa. W latach 2019–2021 w celu zminimalizowania negatywnych konsekwencji gospodarczych rozprzestrzeniania się koronawirusa Narodowy Bank Polski obniżył stopy procentowe do historycznie niskich poziomów. Skutkiem był spadek przychodów odsetkowych w bankach spółdzielczych, a to z kolei zmniejszyło szansę na realizację oczekiwanych wyników finansowych. Jednym z obszarów, w którym banki spółdzielcze mogły wygenerować dodatkowe zyski kosztem zwiększonego apetytu na ryzyko, był obszar inwestycyjny. Presja wynikowa skłoniła banki m.in. do optymalizacji zysków przez dostosowanie składu portfela inwestycyjnego do otaczającej rzeczywistości oraz stała się wyzwaniem dla banków spółdzielczych w kontekście prowadzenia działalności inwestycyjnej zgodnie ze statutem banku.

Przedmiotem badań opisanych w niniejszym artykule była struktura portfela inwestycyjnego w 28 bankach spółdzielczych zrzeszonych w SGB w latach 2019–2021. Pierwszym celem artykułu jest wskazanie etapów budowy i zarządzania portfelem inwestycyjnym banku spółdzielczego. Drugim celem jest prezentacja wyników badań w kontekście struktury portfeli inwestycyjnych 28 banków zrzeszonych w SGB w okresie 2019–2021. Trzecim natomiast jest wydanie rekomendacji w postaci propozycji zmiany „Metodyki badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych”. Artykuł składa się z wprowadzenia, rozdziału teoretycznego, w którym ujęto proces budowy i zarządzania portfelem inwestycyjnym, oraz rozdziału, w którym przedstawiono wyniki analizy porównawczej 28 banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB. W podsumowaniu zawarto najważniejsze wnioski z badania wraz z rekomendacją.

2. Profesjonalna budowa i zarządzanie portfelem inwestycyjnym banku spółdzielczego

Co do zasady celem statutowym większości banków spółdzielczych nie jest maksymalizacja, ale optymalizacja zysków. W związku z tym banki nie ograniczają się tylko i wyłącznie do świadczenia usług depozytowo-kredytowych, ale część z nich podejmuje również działalność inwestycyjną, np. poprzez obrót instrumentami finansowymi na własny rachunek. Banki przez zarządzanie swoimi portfelami inwestycyjnymi dążą do pomnażania kapitałów z ograniczeniem różnego rodzaju ryzyka (rynkowego, operacyjnego, kredytowego) [Ostrowska, 2017, s. 316]. Zainteresowanie banków spółdzielczych działalnością inwestycyjną nasiliło

¹ W latach 2006–2016 według „Financial Times” (FT) blisko 99% aktywnie zarządzanych funduszy inwestycyjnych osiągnęło wyniki gorsze od wyników benchmarku.

się w okresie 2020–2021, tj. z chwilą spadku przychodów odsetkowych w sektorze bankowym, które było spowodowane obniżką stóp procentowych przez NBP. W obszarze działalności inwestycyjnej banki spółdzielcze na mocy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe są umocowane m.in. do obejmowania lub nabywania akcji i prawa z akcji, udziału innej osoby prawnej i jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych; dokonywania obrotu papierami wartościowymi oraz nabywania i zbywania nieruchomości [Dz.U. 1997 nr 140, poz. 939, Art. 6]. Działalność inwestycyjna banków spółdzielczych polega na inwestowaniu części nadwyżek środków finansowych w różne instrumenty finansowe [Dz.U. 2005 nr 183, poz. 1538, Art. 2]. Inwestowanie w literaturze przedmiotu jest przedstawiane jako proces decyzyjny składający się z następujących po sobie etapów: analizy sytuacji finansowej i niefinansowej; analizy i wyboru wariantu inwestycji oraz monitoringu inwestycji [Barembuch, 2018, s. 110]. Komisja Nadzoru Finansowego w Rekomendacji B, dotyczącej ograniczenia ryzyka inwestycji banków wskazuje bankom dobre praktyki związane z budową i zarządzaniem portfelem inwestycyjnym, odnosząc się m.in. do [Rekomendacja B, 2019, s. 2]:

- nadzoru (etap 1);
- zarządzania portfelem inwestycyjnym (etap 2);
- monitorowania i raportowania (etap 3);
- systemu kontroli wewnętrznej (etap 4).

Postanowienia Rekomendacji B dotyczą problematyki ograniczenia ryzyka inwestycji, ale wzajemnie uzupełniają się do obszarów wskazanych w innych rekomendacjach. W zakresie ryzyka koncentracji zastosowanie ma Rekomendacja C [Rekomendacja C, 2016], w zakresie ryzyka kontroli Rekomendacja H [Rekomendacja H, 2017], natomiast w zakresie ryzyka płynności Rekomendacja P [Rekomendacja P, 2015]. W Rekomendacji B „inwestycje (zaangażowania) banku są zdefiniowane jako nabywanie aktywów, w tym instrumentów finansowych oraz innych np. nieruchomości, udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością”. W rozumieniu rekomendacji B inwestycje nie obejmują działalności kredytowo-pożyczkowej, zaangażowania banków spółdzielczych w kapitały banku zrzeszającego oraz zaangażowania uczestników systemu ochrony w instrumenty systemu ochrony i nie obejmują swym zakresem operacji z wykorzystaniem instrumentów pochodnych. Warto zwrócić uwagę, że chociaż część transakcji inwestycyjnych banku spółdzielczego, których stroną jest bank zrzeszony, jest wykonywana za jego zgodą, a także za jego pośrednictwem (np. zakup jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych), to proces zarządzania tymi transakcjami, w tym zarządzanie ryzykiem, pozostaje w kompetencjach banku spółdzielczego. Inwestycje są realizowane na zlecenie banku, w związku z czym bank spółdzielczy ponosi ryzyko z nimi związane. Banki spółdzielcze są zainteresowane budowaniem portfeli inwestycyjnych z powodu optymalizacji nie tylko zysków, lecz także płynności banku. Najważniejsze elementy ograniczenia ryzyka inwestycji z perspektywy banku spółdzielczego zostały opisane w etapach 1–4.

Etap 1. W profesjonalnej budowie i zarządzaniu portfelem inwestycyjnym szczególną rolę odgrywa zarząd i rada nadzorcza banku spółdzielczego. Zarząd banku jest odpowiedzialny za wprowadzenie, zatwierdzenie oraz minimum coroczną ocenę polityki inwestycyjnej,

która winna wynikać z zatwierdzonej przez radę nadzorczą strategii inwestycyjnej. Polityka inwestycyjna powinna być realizowana przez odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, a sam bank winien dostosować liczbę i zakres polityk oraz procedur do skali i stopnia skomplikowania jego działalności.

Etap 2. Zarówno strategia, jak i polityka inwestycyjna powinny być zgodne ze statutem banku. Zgodnie z regułą *lege artis*, co do zasady polityka inwestycyjna nie może zawierać założeń dotyczących zakupu instrumentów finansowych, które byłyby niezgodne z działalnością statutową banku spółdzielczego. Portfel inwestycyjny banku spółdzielczego powinien być zdywersyfikowany (geograficznie, branżowo, produktowo) oraz odzwierciedlać przyjęte w strategii oraz polityce inwestycyjnej cele. Ze względu na wyjątkowy charakter działalności bankowej, powiązany z obciążaniem ryzykiem środków powierzonych przez deponentów, bank, realizując politykę inwestycyjną, nie powinien nabywać instrumentów finansowych generujących nadmierne ryzyko w odniesieniu do apetytu na to ryzyko, powodujących problemy z oceną tego ryzyka, czy też problemy związane z możliwościami zabezpieczenia się przed specyficznym rodzajem ryzyka. Transakcje zawierane przez banki w ramach budowy portfela inwestycyjnego i zarządzania nim są przyporządkowane do księgi bankowej lub handlowej. Zarządzanie ryzykiem odbywa się w każdej z ksiąg oddzielnie, gdyż powiązane jest to z różnymi sposobami wyceny pozycji w obu księgach [Stopczyński, 2019, s. 272].

Etap 3. To kluczowy etap powiązany z ciągłym monitorowaniem oraz raportowaniem ryzyka inwestycyjnego. Częstotliwość monitorowania składu portfela powinna być dopasowana do jego składu. Zgodnie z Rekomendacją B co do zasady raporty dotyczące ryzyka inwestycji powinny być kierowane do zarządu minimum raz na kwartał. Biorąc pod uwagę specyfikę portfela w kontekście zmienności instrumentów finansowych, dobrą praktyką byłoby raportowanie poziomu ryzyka inwestycji do zarządu w częstotliwości co najmniej miesięcznej.

Etap 4. Zarząd odpowiada za projekt, wdrożenie oraz funkcjonowanie adekwatnego oraz skutecznego systemu kontroli wewnętrznej w banku [Dz.U. 2021, poz. 1045; Rekomendacja H, 2017]. Rada nadzorcza natomiast zobowiązana jest do nadzorowania systemu kontroli wewnętrznej oraz dokonywania jej corocznej oceny. Istniejąca w ramach struktury komórka audytu wewnętrznego winna w sposób niezależny i obiektywny badać oraz oceniać adekwatność i skuteczność procesu zarządzania ryzykiem inwestycyjnym.

Tabela 1. Zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne procesu zarządzania ryzykiem inwestycyjnym w banku spółdzielczym

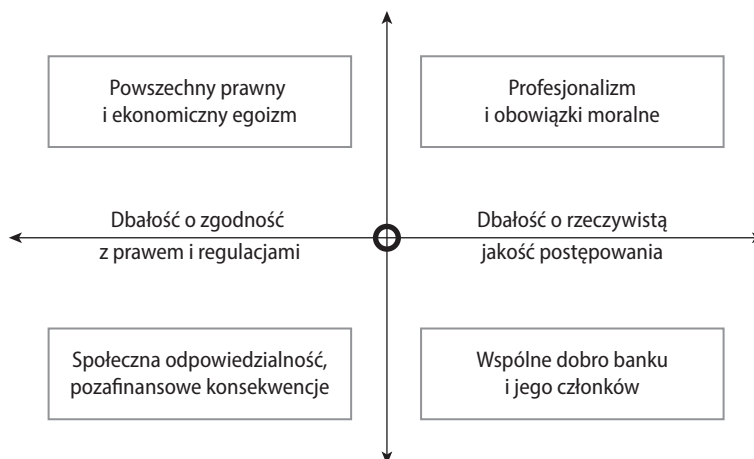
Zagrożenia wewnętrzne
<ul style="list-style-type: none"> • Szeroki zakres obowiązków pracowników działu ryzyka w banku spółdzielczym • Brak ujednoliconych standardów w kontekście kompetencji pracowników (brak testów weryfikujących wiedzę i doświadczenie w zakresie zarządzania ryzykiem inwestycji ze strony regulatora lub banku zrzeszającego) • Niewielka podaż wykwalifikowanych kandydatów na rynku lokalnym oraz ograniczenia płacowe banków spółdzielczych • Brak ciągłości w procesie zarządzania ryzykiem (w okresach urlopowych, chorobowych oraz w sytuacji rezygnacji pracownika z pracy)

Zagrożenia wewnętrzne
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost apetytu na ryzyko inwestycyjne w banku w wyniku np. spadających przychodów odsetkowych spowodowanych obniżką stóp procentowych (przez zwiększony apetyt na ryzyko banki dążą do zwiększenia zysków z działalności inwestycyjnej). W literaturze przedmiotu zjawisko to nazywane jego hazardem moralnym, czyli pokusą nadużycia, tj. „sytuacją, w której jedna osoba decyduje o tym, jak duże ryzyko podjąć, a ktoś inny (np. Deponenci) ponoszą koszty, jeśli sprawy pójdą źle” [Krugman, 2009, s. 63; Pawłowicz, 2018, s. 55–69] Niewielka liczba osób zatrudnionych w banku spółdzielczym sprzyja budowie i umacnianiu więzi międzyludzkich, co wpływa na wzrost empatii, a to może mieć wpływ na obiektywizm oraz niezależność komórki audytu wewnętrznego Nieracjonalne decyzje inwestycyjne. Błędy inwestycyjne na płaszczyźnie motywacyjnej i poznawczej: efekt predyspozycji, efekt pewności siebie, skłonność do zachowania <i>status quo</i>, awersja do strat, pułapka reprezentatywności, heurystyki, złudzenie kontroli, błąd <i>post factum</i> i inne [Ostrowska, Zielińska, 2013, s. 490; Kujawa, 2021, s. 209; Kahneman, 2012, s. 147, 267, 559; Kahneman, Sibony, Sunstein, 2022, s. 191]
Zagrożenia zewnętrzne
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost obowiązków ze strony regulatora rynku. Iluzja zasady proporcjonalności Wzrost zmienności na rynku finansowym, która wymusza ciągły monitoring wartości instrumentów finansowych wchodzących w skład portfela inwestycyjnego. Dywersyfikacja portfela inwestycyjnego może być utrudniona ze względu na ograniczoną dostępność instrumentów finansowych na rynku kapitałowym (głównie na rynku pierwotnym instrumentów dłużnych – obligacji komunalnych i korporacyjnych). Również z powodu ograniczonej dostępności instrumentów finansowych (np. z ograniczeń statutowych) banki mogą mieć problem z dywersyfikacją geograficzną, branżową i produktową portfela inwestycyjnego

Źródło: opracowanie własne.

Dbałość banków spółdzielczych o własną efektywność jest immamentnie powiązana z systemem wartości osób podejmujących decyzje związane z budową i zarządzaniem portfelem inwestycyjnym (rysunek 1). Bardzo ważne są wymiary dylematów etycznej oceny w procesie budowy i zarządzania portfelem inwestycyjnym.

Rysunek 1. Metoda 4D zmagania się z dylematami etycznymi w procesie budowy i zarządzania portfelem inwestycyjnym

⊙ Równowaga, tzn. zrównoważone działanie jako punkt odniesienia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ostrowska, 2022, s. 121; <https://www.obsfin.ch.activities/research-expert-appraisals-and-projects/methode-pour-le-diagno-stic-et-le-suivi=de-la-culture-dentreprise/>, dostęp: 17.02.2023]

Observatoire de la Finance to fundacja, której celem jest zwrócenie uwagi na dobro wspólne, a nie dobro jednostki (banku spółdzielczego). P.H. Dembiński, powołując się na jej opracowania wskazuje cztery kwestie, które powinny być rozpatrywane przy ocenie wariantu dla działania ekonomiczno-finansowego w kategoriach etycznych [Dembiński, 2017, s. 50]. Jest to m.in. troska o własną ekonomiczną wydajność, troska o prawa i zasady, troska o rzeczywistą jakość oraz troska o osoby trzecie (np. członków spółdzielni) [Dherse, Minquet, 1999], które mogą być dotknięte konsekwencjami błędnych decyzji inwestycyjnych.

3. Portfel inwestycyjny wybranych banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB w okresie 2019–2021

W dniu 4.02.2020 r. minister zdrowia prof. Łukasz Szumowski poinformował o pierwszym przypadku koronawirusa w Polsce². Bardzo szybko bo 17.03.2020 r. Rada Polityki Pieniężnej podjęła decyzję o obniżeniu stopy referencyjnej NBP o 0,5 p.p., tj. do poziomu 1,00% oraz obniżeniu stopy rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 0,5%. W komunikacie NBP z dnia 18.03.2022 r. można przeczytać, że działania Rady będą ograniczać negatywne konsekwencje gospodarcze rozprzestrzeniania się koronawirusa, zaś w dalszej perspektywie będą sprzyjać ożywieniu krajowej aktywności gospodarczej i umożliwią kształtowanie się inflacji na poziomie celu inflacyjnego NBP w średnim okresie³. Kolejne decyzje Rady obniżające stopy bazowe NBP miały miejsce 8.04.2020 r. oraz 28.05.2020 r., kiedy to np. stopa referencyjna została obniżona do historycznego minimum, tj. poziomu 0,1%. Obniżenie stóp procentowych przez Radę należy rozpatrywać w dwóch aspektach.

Pierwszy aspekt – obniżka stóp przez NBP wpływa w sposób znaczny na spadek stawki referencyjnej WIBOR ustalonej przez banki podczas fixingu⁴, a to z kolei prowadzi do spadku przychodów odsetkowych banków z kredytów opartych na zmiennej stopie procentowej.

Drugi aspekt powiązany jest ze spadającymi przychodami z działalności inwestycyjnej. Wiele banków swoje nadwyżki finansowe lokowało w krótkoterminowe bony pieniężne emitowane przez NBP, których oprocentowanie uzależnione było od wysokości stopy referencyjnej. Obydwa aspekty doprowadziły część banków do poszukiwania dodatkowych źródeł przychodu w celu zrekompensowania strat w części kredytowej lub minimalizowania niezrealizowanych założeń w części inwestycyjnej.

W celu dogłębnej analizy przeprowadzono badania na grupie banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB. Liczebność próby: 28 banków (wylosowano co 6 bank z grupy 179 banków zrzeszonych w SGB⁵). Banki zostały poddane badaniu pod kątem:

² Por. [<https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce>, dostęp: 29.10.2022].

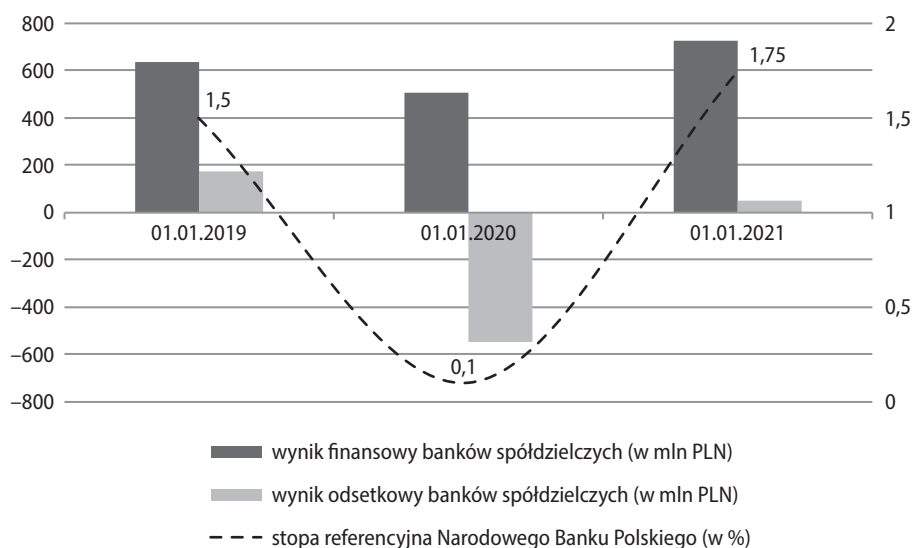
³ Por. [Informacja po posiedzeniu].

⁴ Por. [Regulamin Stawek, 2020].

⁵ Por. [Banki Spółdzielcze].

- dostępności statutu banku na stronie banku spółdzielczego,
- ujawnienia informacji wymaganych prawem (tzw. polityka ujawnień⁶),
- uzyskanych wyników finansowych,
- możliwości obrotu papierami wartościowymi,
- możliwości obrotu instrumentami finansowymi,
- zgodności realizowanej polityki inwestycyjnej ze statutem banku.

Rysunek 2. Sytuacja wybranych banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB w latach 2019–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Informacja o sytuacji, 2020; Informacja o sytuacji, 2021; Urząd Komisji, 2022].

Okres badawczy przypadają na lata 2019–2021. Ze względu na lokalny charakter działalności banków spółdzielczych oraz związane z tym ryzyko utraty reputacji wyniki zostaną zaprezentowane w formie zagregowanej. Lista banków poddanych badaniu znajduje się w załączniku nr 1. Wspomniana wcześniej pandemia koronawirusa diametralnie zmieniła sytuację banków spółdzielczych. W 2020 r. wynik finansowy wszystkich banków spółdzielczych spadł łącznie o ponad 133 mln PLN, tj. do poziomu 504,2 mln PLN. Na skutek obniżki stopy referencyjnej NBP w 2020 r. do poziomu 0,1% wynik odsetkowy wszystkich banków był ujemny i wyniósł –550,2 mln PLN (rysunek 2). Obniżka stóp procentowych NBP w 2020 r. doprowadziła do spadku stawek referencyjnych WIBID oraz WIBOR, co skutkowało nie tylko obniżką wyniku odsetkowego od kredytów zmiennoprocentowych udzielonych przez banki spółdzielcze, lecz także spadkiem kosztów depozytów przyjętych do obsługi.

⁶ Ujawnienie informacji dotyczących adekwatności kapitałowej oraz innych informacji w postaci raportu przygotowanego zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zwanym „Rozporządzeniem CRR” oraz Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniającym Rozporządzenie CRR, z uwzględnieniem aktów wykonawczych do Rozporządzenia CRR, a także Rekomendacji wydanych przez Komisję Nadzoru Finansowego.

W 2020 r. inwestowanie nadwyżek środków finansowych na rynku pieniężnym, np. w postaci inwestycji w bony pieniężne NBP, przynosiło niewielkie zyski bankom spółdzielczym, ponieważ oprocentowanie bonów pieniężnych na koniec 2020 r. wynosiło 0,1% w skali rocznej. Lokowanie środków finansowych w postaci depozytów w Banku Zrzeszającym również było nieefektywne z powodów niskich stawek referencyjnych na rynku międzybankowym (szerzej nt. niskich stóp procentowych [Barembuch, Gostomski, 2020, s. 45–54; Brózda-Wilamek, 2017, s. 39–48]). W 2020 r. działalność inwestycyjna wielu banków spółdzielczych poddana została próbie polegającej na optymalizacji zysku, czego konsekwencją były nowe transakcje zakupu instrumentów finansowych i papierów wartościowych przynoszących wyższy dochód obarczony wyższym ryzykiem inwestycyjnym.

Tabela 2. Analiza porównawcza wybranych banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB w latach 2019–2021 (w %)

Pytania badawcze	Tak	Nie	Brak informacji
Czy bank prezentował na swojej stronie internetowej statut banku?	22 (78,57)	6 (21,43)	0 (0,00)
Czy bank realizował „politykę ujawnień”?	28 (100,00)	0 (0,00)	0 (0,00)
Czy bank prezentował na swojej stronie internetowej wyniki finansowe?	27 (96,43)	1 (3,57)	0 (0,00)
Czy bank mógł dokonywać obrotu papierami wartościowymi?	17 (60,71)	5 (17,86)	6 (21,43)
Czy bank mógł dokonywać obrotu instrumentami finansowymi, np. jednostkami uczestnictwa?	21 (75,00)	1 (3,57)	6 (21,43)
Czy prowadzona polityka inwestycyjna była zgodna ze statutem banku?	17 (60,71)	5 (17,86)	6 (21,43)
Czy bank znacząco zmienił strukturę portfela inwestycyjnego w latach 2019–2021?	26 (93,00)	0 (0,00)	2 (7,00)

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku przeprowadzonych badań, można stwierdzić, że ponad 78% analizowanych banków spółdzielczych posiadało na swojej stronie internetowej statut banku. Do pozostałych analizowanych banków spółdzielczych (21,43%) została wysłana prośba w zakresie udostępnienia statutu w formie elektronicznej, jednakże od żadnego podmiotu odpowiedzi nie uzyskano. Zgodnie z wymogami prawnymi wszystkie analizowane banki realizowały politykę ujawnień. W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej stwierdzono również, że banki co do zasady publikowały dokumenty finansowe na swojej stronie internetowej (z wyjątkiem jednego). W wyniku analizy statutów poszczególnych banków stwierdzono, że ponad 60% podmiotów mogło dokonywać obrotu papierami wartościowymi, natomiast 75% banków miało prawo dokonywać obrotu innymi instrumentami finansowymi, takimi jak np. jednostki uczestnictwa. Większa grupa podmiotów na mocy statutu miała umocowanie do obrotu jednostkami uczestnictwa niż do zakupu obligacji, np. Skarbu Państwa. W wyni-

ku przeprowadzonych badań stwierdzono również, iż blisko 18% banków spółdzielczych w analizowanym okresie dokonywało działalności pozastatutowej, a mianowicie dokonywało obrotu papierami wartościowymi lub innymi instrumentami finansowymi, mimo że statut banku tego nie dopuszczał. Podsumowując: u blisko 1/5 analizowanych banków spółdzielczych realizowana polityka inwestycyjna była niezgodna ze statutem banku, co należy rozpatrywać na płaszczyźnie prawno-regulacyjnej, ale i etycznej. Ważnym wnioskiem jest również to, że u 93% analizowanych banków wzrósł apetyt na ryzyko inwestycyjne, w wyniku czego znacząco zmieniła się struktura portfela inwestycyjnego na skutek spadku stóp procentowych NBP w analizowanym okresie (tabela 3). Wolne środki finansowe wcześniej lokowane w postaci lokat w banku zrzeszającym lub bonów pieniężnych NBP w zdecydowanej większości zostały przeznaczone na zakup papierów wartościowych obarczonych wyższym ryzykiem inwestycyjnym. Wzrost apetytu na ryzyko inwestycyjne w trosce o optymalizację zysku banków spółdzielczych nie powinien motywować zarządzających do transakcji nieprzewidzianych w statucie banku.

Tabela 3. Analiza struktury portfela inwestycyjnego wybranych banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB w latach 2019–2021

Struktura portfela	2019	2020	2021
Średnia suma bilansowa analizowanych banków spółdzielczych	310 453 403,98 zł	359 183 621,22 zł	397 130 553,56 zł
Udział należności od sektora finansowego w sumie bilansowej	42,82%	40,71%	41,65%
Udział dłużnych papierów wartościowych w sumie bilansowej	2,56% a. 1,74% b. 0,82% c. 0%	12,41% a. 4,62% b. 5,02% c. 2,77%	12,76% a. 7,41% b. 3,14% c. 2,21%
Udział pozostałych papierów wartościowych i innych aktywów finansowych w sumie bilansowej	0,82%	0,67%	0,52%
Wartość wszystkich dłużnych papierów wartościowych	7 944 380,17 zł	44 581 837,79 zł	50 679 636,58 zł
Zmiana wartości dłużnych papierów wartościowych w stosunku do roku poprzedniego	Brak danych za rok 2018	36 637 457,62 zł	6 097 798,79 zł

a. Banków. b. Budżetu Państwa i budżetów terenowych. c. Pozostałych.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 3 podano wartości uśrednione z 28 banków spółdzielczych. Średnia suma bilansowa zmieniała się z poziomu bliskiego 310,4 mln PLN w 2019 r. do poziomu 397,1 mln PLN na koniec 2021 r. Udział dłużnych papierów wartościowych w sumie bilansowej w 2020 r. wyniósł 12,41%, co daje średnią wartość takich instrumentów w portfelu na poziomie ok. 44,5 mln PLN (ok. 18 mln PLN banki spółdzielcze zainwestowały w papiery wartościowe, których emitentem był Skarb Państwa lub jednostki komunalne). Warto zwrócić uwagę, że udział wszystkich dłużnych papierów wartościowych wzrósł o blisko 10 p.p. w 2020 r. względem

roku poprzedniego (nominalna zmiana o 36,6 mln PLN). Trend ten był kontynuowany również w 2021 r., wzrost o 0,35 p.p. (nominalna zmiana o ponad 6 mln PLN). Spośród 28 banków spółdzielczych rekordzista posiadał w 2021 r. aż 36-procentowy udział wszystkich dłużnych papierów wartościowych (111 mln) w przy sumie bilansowej wynoszącej 305 mln PLN. Ekstremalne zaangażowanie w instrumenty finansowe oraz działalność pozastatutowa blisko 18% banków spółdzielczych nie umknęły nadzorcy, który w 2021 r. informował w wewnętrznym piśmie skierowanym do Zrzeszenia SGB o nadmiarowych ekspozycjach części banków spółdzielczych oraz negował pozastatutowe transakcje inwestycyjne.

4. Podsumowanie

To że w okresie niskich stóp procentowych banki poszukiwały dodatkowych przychodów z działalności inwestycyjnej nie powinien nikogo dziwić, jednakże pod dyskusję należy poddać wykonywanie czynności spoza katalogu czynności wskazanych w statucie banku, które polegały na obrocie papierami wartościowymi oraz innymi instrumentami finansowymi. Skala takiej działalności może być rozpatrywana przede wszystkim na płaszczyźnie prawno-regulacyjnej, ale i etycznej. Warto zwrócić również uwagę na znaczny wzrost apetytu na ryzyko inwestycyjne banków spółdzielczych przez znaczące zaangażowanie banków w instrumenty obciążone wyższym ryzykiem w okresie niskich stóp procentowych. Pod dyskusję warto poddać propozycję zmian niżej wymienionych dokumentów.

- Metodyki „Badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych” pod kątem jej zakresu w postaci dodania obszaru związanego z prowadzoną polityką inwestycyjną i jej zgodności z dokumentem podstawowym w banku, jakim jest statut banku oraz regulacjami, do których banki są zobowiązane.
- Rekomendacji B dotyczącej ograniczenia ryzyka inwestycji banków. Z powodu zmienności części instrumentów finansowych rekomendowaną praktyką byłoby raportowanie ryzyka inwestycji do zarządu banku w częstotliwości co najmniej miesięcznej, a nie jak to jest obecnie realizowane – w częstotliwości kwartalnej.
- Rekomendacji B w kontekście jednolitych standardów kompetencji pracowników banków spółdzielczych realizujących i kontrolujących politykę inwestycyjną. Przeprowadzanie testów i kontroli mającej na celu weryfikację wiedzy i doświadczenia w zakresie zarządzania ryzykiem inwestycji ze strony regulatora lub banku zrzeszającego.

Okres niskich stóp procentowych utrzymywanych przez NBP w latach 2020–2021 był niemałym wyzwaniem dla banków spółdzielczych. Na skutek obniżki stopy referencyjnej NBP w 2020 r. do poziomu 0,1% wynik odsetkowy wszystkich banków był ujemny i wyniósł –550,2 mln PLN. Negatywnym skutkiem była próba odrobienia strat z wykorzystaniem działalności inwestycyjnej, co doprowadziło w wielu przypadkach do ekstremalnego zaangażowania w instrumenty finansowe oraz działalności pozastatutowej u blisko 18% badanych banków spółdzielczych. Nie umknęło to nadzorcy, który w 2021 r. informował w wewnętrznym piśmie skierowanym do Zrzeszenia SGB o nadmiarowych ekspozycjach części banków spółdzielczych oraz negował pozastatutowe transakcje inwestycyjne.

nym piśmie skierowanym do Zrzeszenia SGB o nadmiarowych ekspozycjach części banków oraz negował pozastatutowe transakcje inwestycyjne. Okres niskich stóp procentowych był niewątpliwie szansą do weryfikacji zgodności działalności banków spółdzielczych zrzeszonych w SGB, co należy rozważać w kategoriach prawno-regulacyjnych, ale i etycznych.

Bibliografia

Dokumenty prawne

1. Rekomendacja B [2019] dotycząca ograniczenia ryzyka inwestycji banków, Komisja Nadzoru Finansowego, marzec.
2. Rekomendacja C [2016] dotycząca zarządzania ryzykiem koncentracji, Komisja Nadzoru Finansowego, maj.
3. Rekomendacja H [2017] dotycząca systemu kontroli wewnętrznej w bankach, Komisja Nadzoru Finansowego, kwiecień.
4. Rekomendacja P [2015] dotycząca zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków, Komisja Nadzoru Finansowego, marzec.
5. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 6.02.2017 r. w sprawie systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, polityki wynagrodzeń oraz szczegółowego sposobu szacowania kapitału wewnętrznego w bankach, Dz.U. z 2017 r. poz. 637.
6. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zwane „Rozporządzeniem CRR”.
7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające Rozporządzenie CRR, z uwzględnieniem aktów wykonawczych do Rozporządzenia CRR.
8. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, Dz.U. z 2005 r. nr 183, poz. 1538.
9. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1997 r. nr 140, poz. 939.

Publikacje zwarte i artykuły prasowe

1. Barembruch A. [2018], *Zarządzanie finansami osobistymi. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
2. Barembruch A., Gostomski E. [2020], *Konsekwencje niskich stóp procentowych dla wybranych grup interesariuszy: gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i banków*, „Pieniądze i Więź”, 23, 2(87).
3. Brózda-Wilamek D. [2017], *Polityka ujemnych stóp procentowych – doświadczenia Europejskiego Banku Centralnego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 499.
4. Dembiński P.H. [2017], *Etyka i odpowiedzialność w świecie finansów*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa.
5. Dherse J.L., Minguet H. [1999], *Lethique ou le chaos?*, Press de la Renaissance, Paris.

6. Graham B. [2020], *Inteligentny inwestor*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa.
7. Kahneman D. [2012], *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań.
8. Kahneman D., Sibony O., Sunstein C.R. [2022], *Szum. Czyli skąd się biorą błędy w naszych decyzjach*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań.
9. Krugman P. [2009], *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, W.W. Norton & Company Inc., New York.
10. Kujawa S. [2021], *Robo-doradztwo. Profesjonalna budowa i zarządzanie portfelem inwestycyjnym*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. CXXI.
11. Ostrowska E. [2014], *Portfel inwestycyjny klasyczny i alternatywny. Metody oceny*, C.H. Beck, Warszawa.
12. Ostrowska E. [2022], *Etyka na rynku finansowym, homo oeconomicus i homo neuropsychologicus*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
13. Ostrowska E., Zielińska E. [2013], *Uwarunkowania behawioralne decyzji inwestycyjnych*, „Zarządzanie i Finanse”, 11/2/4.
14. Pawłowicz L. [2018], *Moral hazard w pośrednictwie finansowym*, w: *System finansowy w multiperspektywie*, red. J. Górka, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
15. Stopczyński A. [2019], *Zarządzanie ryzykiem w banku*, w: *Zarządzanie ryzykiem*, red. K. Jajuga, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Strony internetowe banków spółdzielczych

1. <https://bsbialogard.pl/>
2. <https://bschodzież.pl/>
3. <https://bsczluchow.pl/>
4. <https://bsdzierzoniow.pl/>
5. <https://bsdzialdowo.pl/>
6. <https://bsgrebocin.pl/>
7. <https://bs.gniezno.pl/>
8. <https://bsilow.pl/>
9. <https://bsjutrosin.pl/>
10. <https://bskonin.pl/>
11. <https://bskowalewo.pl/>
12. <https://bspaslek.pl/>
13. <https://bsponiec.pl/>
14. <https://bsprzysucha.pl/>
15. <https://bspuck.pl/>
16. <https://bsslawno.pl/>
17. <http://bsustka.pl/>
18. <https://bsszubin.pl/>
19. <https://bswiecbork.pl/>

20. <https://bswloszakowice.pl/>
21. <https://bszuromin.pl/>
22. <https://gbsstrzelin.pl/>
23. <http://kbs-bank.pl/>
24. <https://lubuskibs.pl/>
25. <https://nbs-rakoniewice.pl/>
26. <https://rbs.lututow.pl/>
27. <http://sblzakrzewo.pl/>
28. <https://zulawskibs.pl/>

Pozostałe źródła internetowe

1. Banki Spółdzielcze SGB, <https://www.sgb.pl/grupa-sgb/banki-spoldzielcze-sgb/>
2. Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniu 17 marca 2020 r., Narodowy Bank Polski, https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/files/rpp_2020_03_17.pdf
3. Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających po IV kwartale 2019 r. [2020], Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, maj.
4. Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających po IV kwartale 2020 r. [2021], Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, kwiecień.
5. Newlands C. [2016], *99% of actively managed US equity funds underperform*, „Financial Times”, www.ft.com/content/e139d940-977d-11e6-a1dc-bdf38d484582
6. Observatoire de la Finance, <https://www.obsfin.ch/activities/research-expert-appraisals-and-projects/methode-pour-le-diagno-stic-et-le-suivi=de-la-culture-dentreprise/>
7. Pierwszy przypadek koronawirusa w Polsce, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce>
8. Regulamin Stawek Referencyjnych WIBID i WIBOR z dnia 3 marca 2020 r. [2020], https://gpwbenchmark.pl/pub/BENCHMARK/files/WIBID_WIBOR/new/Regulamin_Stawek_Referencyjnych_WIBID_WIBOR_7.03.22.pdf
9. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego [2022], *Sytuacja banków spółdzielczych i zrzeszających po IV kwartale 2021 r.*, Warszawa, 19 maja.

Załącznik nr 1. Lista banków spółdzielczych wylosowanych do badania

Lp.	Nazwa banku
1	Bank Spółdzielczy w Białogardzie
2	Bank Spółdzielczy w Chodzieży
3	Bank Spółdzielczy w Człuchowie
4	Bank Spółdzielczy w Działdowie z siedzibą w Lidzbarku
5	Bank Spółdzielczy w Dzierżonowie
6	Bank Spółdzielczy w Gnieźnie
7	Bank Spółdzielczy w Grębocinie
8	Bank Spółdzielczy w Iłowie
9	Bank Spółdzielczy w Jutrosinie
10	Bank Spółdzielczy w Koninie
11	Bank Spółdzielczy w Kowalewie Pomorskim
12	Bank Spółdzielczy w Poniecu
13	Bank Spółdzielczy w Przysusze
14	Bank Spółdzielczy w Pucku
15	Bank Spółdzielczy w Sławnie
16	Bank Spółdzielczy w Szubinie
17	Bank Spółdzielczy w Ustce
18	Bank Spółdzielczy we Włoszakowicach
19	Bank Spółdzielczy w Więcborku
20	Bank Spółdzielczy w Żurominie
21	Braniewsko-Pasłęcki Bank Spółdzielczy z siedzibą w Pasłęku
22	Gospodarczy Bank Spółdzielczy w Strzelinie
23	Kujawski Bank Spółdzielczy w Aleksandrowie Kujawskim
24	Lubuski Bank Spółdzielczy
25	Spółdzielczy Bank Ludowy w Zakrzewie
26	Nadobrzański Bank Spółdzielczy w Rakoniewicach
27	Rejonowy Bank Spółdzielczy w Lututowie
28	Żułowski Bank Spółdzielczy

Źródło: opracowanie własne.

Investment policy of selected SGB-affiliated cooperative banks in 2019–2021

Summary

The subject of the study was the structure of the investment portfolio in 28 cooperative banks affiliated with the Cooperative Banking Group (SGB) in 2019–2021. During the period, performance pressures caused by a decline in interest income prompted banks, among other things, to optimize profits by adjusting the composition of the investment portfolio to the surrounding reality. During the research period, 93% of the banks analyzed saw their appetite for investment risk increase, and as a consequence, the structure of their investment portfolio changed significantly. The most important conclusion of the study is that in 18% of the surveyed entities the investment policy was implemented inconsistently with the bank's charter, which should be considered in legal and regulatory, but also ethical terms.

Keywords: Investment policy, investment portfolio, cooperative bank
